

Драјан ХАМОВИЋ

ГРАДИТЕЉ И ЖЕНА

Славко Стаменић: *Свиџа (Драја Машин – краљевачка прича)*,
Књижевно друштво »Свети Сава«, Београд 1995.

Поновљено издање кратког романа *Свиџа* Славка Стаменића заправо можемо прихватити као прво право представљање овог текста и приповедача, јер је оно из 1989. године, због тешких штампарских пропусти и издавачког крајњег немара (деталји су сада неважни), било у сасвим незахвалној позицији спреам читаоца. Исто тако, у новом издању, озбиљан читалац прозе ваља да игнорише придодати поднаслов (*Драја Машин – краљевачка прича*), јер нам он говори о тек комерцијалном нерву садашњег издавача, не о »комерцијалности« Стаменићевог, иначе књижевно скрупулозног, приповедача.

Кратки роман *Свиџа* може нас привући и по занимљивом, неистрошеном тематском градиву, али најпре по приповедном проседеу који је употребљен. Подлога је документарна, прича је заснована на податку да је потоња српска краљица Драга Обреновић један кратак део живота провела у Краљеву (ондашњем Карановцу), где је градитељски позив довео њеног првог мужа, инжењера Светозара Машина. И то је био подстицај за даље помно приповедачко имагинирање. Ауторово обраћање грађи из прошлости није исходило у традиционалном устројству приче, управо је такав модел послужио као основ који ће поетички разградити. Стаменић разбија линеаран, хронолошки поступан сижержни ток, компонујући свој текст фрагментарно. Динамична смена фрагментарних целина омогућава смењивање тачака гледишта, као и неративних форми. Један од особености Стаменићевих поступака јесте редукција појединих елемената наратије. Извесна ситуација буде приказана уз изостанак описног дела, где смо говорне деонике (без одређења говорне припадности) иницирају читаочеву допуну простора приче. Аутор (као наратор) потиснут је да би главни ликови, Светозар и Драга, наизменде приповедали из сопствене унутарње перспективе. Усмеравање приповедног погледа *мужиар* ликова открива драму једне супружничке преудаљености.

Драга, нагрижена првом самоће и боваризма, у одсуству мужа (и мушког), отупела од сталних селидби, допада у посед тамног женског нагона. Фрустрација неродиље одлучујуће подрива њезин душевни састав, последње се споне са мужем кидају, да би се краљев позив у дворску

»утопију« указао као какво бајковито решење, излаз из паланачке чаме и тескобе. Судбински исход – познат. Инжењер Машин собом носи раздор због две верности и два старања: с једне стране је осећање дужности и словенског патриотизма, а с друге – вољена жена коју због овог првог, и важнијег, запоставља. Обе верности стајаће га одвише. Пасажи о Машпиновом градитељском подухвату беспрекорни су одељци Стаменићеве прозе. У полифонији послова, звукова алата и гласова аргата, дескрипција градње извија се у поетски, ако хоћете и – музички, исказ смислено управљеног напора људске креације у кроћењу поретка природе.

Свиџа не само да најављује једног приповедача племенита кова, него и показује колико су близу два, већ класична, мајсторска узора српске приповедне уметности: Андрић и Киш. Овај њихов поетички потомак узима за приповедну парадигму срећни укрштај ова два искуства и мере, дабогме, утискујући и жиг своје ауторске особности.

У времену када је, још увек, новијим прозним ауторима првенствено битно да покажу колико су метапрозно и жанровски освешћени, Стаменић се понаша нешто другачије. Славко Стаменић у своме тексту освечлава да знање приповедних конвенција и вештине подразумева, али да га изнад свега занима освајање вештине фабулирања, обликовања тематске супстанце. Упућен је стога да преузме улогу истраживача докумената, који тежи томе да пажљиво сакупи све потребне елементе за слику времена у коме се прича ситуира, али све то представља темељ, ослонац за скок у фикцију, у производњу значења која су у искључивом домену приповедног говора.